Hvorfor hed det Grundtvigs Højskole på Marielyst?

Jes Fabricius Møller

Det er en almindelig antagelse, at den højskole, som Grundtvig grundlagde i 1856, hed "Marielyst", fordi den blev opkaldt efter hans anden ægtefælle. Rønning skriver i sin biografi om forløbet efter indsamlingen af midler i anledning af hans fødselsdag i 1853:

> Efter at sagen havde stået omtrent stille hele 1854 igennem, købte man det følgende forår en mindre gård, med et jordtilliggende af 30 tdr. land, lige uden for København: stedet blev valgt således, at Grundtvig næmt kunde medvirke på skolen, der fik navnet 'Marielyst'. (Rønning, IV, 2., 129)

Rønning fortsætter så med at fejldatere skolens åbning til november 1855, men den åbnede altså først året efter under tilstedeværelse af enkedronning Caroline Amalie og med afsyngning af en version af "Hvad Solskin er", som Grundtvig oprindeligt havde skrevet til skolen i Sjolte ved Præstø tidligere på året (reportage i *Fædrelandet* 5. november 1856). Steen Johansen skriver i forordet til udgaven af taler på Marielyst:

> [...] den 3. november 1856, blev 'Grundtvigs Højskole paa Marielyst' indviet. Den laa i Københavns umiddelbare nærhed og havde til huse i et landsted (paa Raadmandsmarken), der oprindelig hed Tagenshus, men som Grundtvig efter købet i 1855 gav navnet *Marielyst* efter sin nyligt afdøde kone. (Johansen 1956, XI)

Roar Skovmand skriver i en note i *Højskolens ungdomstid i breve*:

> Ved Fru Grundtvigs død i juli 1854 opgaves tanken om Rønnebæksholm, og i april 1855 købtes en ejendom i Rådmandsmarken, nu Haraldsgade. Til minde om den afdøde fik den navnet *Marielyst.* (Skovmand 1960, II, 343)

Det er nemt at forstå, at denne fortolkning har vundet fodfæste i litteraturen, for den kan underbygges med den tale, som Grundtvig selv holdt ved indvielsen af mindestenen for Marie den 4. august 1855:

> [...] saa faldt naturligviis mit Ord om en rigtig Dansk Høiskole, især for Bønderkarle, aldrig i bedre Jord end hos hende, og naaer jeg nogensinde at lægge ordentlig Grund til en saadan Høiskole, da maa den nødvendig hedde 'Marielyst', thi baade var det hvad hun for Alvor havde Lyst til og hvad hun drev paa, alt hvad hun kunde. (Grundtvig 1855, sp. 8)

Det må umiddelbart læses som et varsel om, at en kommende højskole ville blive kaldt Marielyst efter Marie Carlsen/Toft/Grundtvig. Men Grundtvigs ord afspejler imidlertid en konkret kontekst, nemlig at han den 25. juni samme år havde fået skøde på ejendommen matrikel nr. 167, lod 12b, Udenbys Klædebo Kvarter, umiddelbart sydøst for Lersøen nord for København.[1] Den ejendom hed "Marielyst", hvad den havde gjort i hvert fald siden 1820'erne.

Den er ikke, som Steen Johansen antog, identisk med Tagenshus, der lå et generøst ejendomsmæglerstenkast sydvestligt herfor (nuv. hjørne af Tagensvej og Rådmandsgade) (Johansen 1956, XI). Marielyst i Rådmandsmarken må heller ikke forveksles med ejendommen "Marielyst" eller "Marialyst" på Frederiksberg (beliggende ca. på det nuværende hjørne af Vesterbrogade og Rahbeks Allé) oprindeligt tilhørende den vindskibelige møller og mekaniker Ole Wintrup.

[1] Rigsarkivet, Københavns Byret, tinglysningen, pante- og brevskriverkontorets 1. afdeling, realregister, Udenbys Klædebo Distrikt, 1818-1921. Tilgået via Arkivalieronline.

Den af Grundtvig erhvervede ejendom omtales i hvert fald så tidligt som 1828 som "Marielyst, beliggende i Raadmandsmarken, ligefor Vibensbom" (*Kjøbenhavns Kongelig alene privilegerede Adresse-Contoirs Efterretninger* 18. april 1828.) Den var nærmeste nabo til bomhuset ved Vibenshus på kongevejen til Lyngby (på kongeveje var der med regelmæssig afstand en bom, hvor der blev opkrævet afgift af trafikanterne). Den er muligvis navngivet af en tidligere ejer, kaptajn i Asiatisk Kompagni Poul Christensen, efter hans hustru Mette Marie f. Madsen.[2] Ejendommen ses tydeligt på generalkvartermesterstabens kort over København opmålt 1825 (se ill.).[3]

Der ligger i Grundtvigs arkiv (fasc. 436.3) et udateret budget, "Overslag over Gaarden Marielyst, samt over den aarlige Indtægt og Udgift ved 'Grundtvigs danske Høiskole paa Marielyst'." Arkivaliet er ikke omtalt i registranten. I den oversigt over hver fascikel, der er indlagt i arkivet, og som er senere end registranten, angives Carl Grove at være ophavsmand. Hvis det skulle være tilfældet, giver det god mening, at overslaget er blevet til i forbindelse med, at Grundtvig med et gavebrev den 9. maj 1859 overdrog ejendommen "til den under Navn af 'Grundtvigs Høiskole paa Marielyst' oprettede danske Folkehøiskole".[4] Det må være sket, samtidig med at Grove afløste C.J. Brandt som forstander. Det er også i den forbindelse, at der blev nedsat en selvsupplerende bestyrelse for ejendommens drift på tre mand.

"Grundtvigs Højskole paa Marielyst" synes i de første år af skolens virke at have været den officielle betegnelse, selv om man sagtens kan finde "Marielyst Højskole" (*Thisted Amts Tidende* 9. oktober 1882) eller "Højskolen Marielyst" (*Fædrelandet* 16. december 1867) i omtalen af skolen. Endnu ved skolens 50-års jubilæum var det gængs viden, at det var gården og ikke skolen, der hed Marielyst (se jubilæumsomtale i *Berlingske Tidende* 26. oktober 1906), ligeså ved 75-års jubilæet (*Roskilde Avis* 23. oktober 1931). Roar Skovmand omtaler ikke spørgsmålet i sin disputats (Skovmand 1944a, 87), men synes samtidig i den folkelige udgave af samme værk at have været af den forståelse, at det var gårdens navn (Skovmand 1944b, 32). Først ved 100-års jubilæet synes historien at være blevet til

[2] Se note 1.

[3] Jeg takker Bo Fritzbøger for bistand med at lokalisere kortet.

[4] Se note 1.

den, at skolen var opkaldt efter Marie Carlsen/Toft (*Viborg Stiftstidende* 4. oktober 1956). Kilden må antages at være Steen Johansen, hvis ovennævnte bog udkom i anledning af 100-års jubilæet samme år. I samme bog kaldte Johansen skolen for "Marielyst Højskole", og det navn er hængt ved.

På hjørnet af Haraldsgade og Lersø Parkallé blev der i august 1956 rejst en mindesten for højskolen med teksten "Her lå Grundtvigs Højskole Marielyst 1856-1890". I 1890 blev jorden udstykket, og skolen flyttede til Sorgenfri, først som en afdeling af Lyngby Landbrugsskole under ledelse af J.C. la Cour, men fra 1892 under selvstændig ledelse af Hans Rosendal. Skolens hovedbygning fra tiden i Lyngby står endnu og fungerer som værksted og lager for håndværkerne på Frilandsmuseet, men er desværre ikke umiddelbart tilgængelig for museets gæster.

Litteratur

Grundtvig, N.F.S. (1855), "Fru Maries Bautasten ved Rønnebæksholm", *Dannebrog* nr. 34-35.

Johansen, Steen (udg.) (1956), *N.F.S. Grundtvig. Taler paa Marielyst Højskole 1856-1871*, København, Gyldendal.

Rønning, F. (1913), *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede*, bd. IV, København, Det Schønbergske Forlag.

Skovmand, Roar (1944a), *Folkehøjskolen i Danmark 1841-1892*, København, Det danske Forlag.

Skovmand, Roar (1944b), *Højskolen gennem 100 Aar*, København, Schultz Forlag.

Skovmand, Roar (udg.) (1960), *Højskolens ungdomstid i breve*, I-II, København, Gyldendal.

Ill.: Mindestenen for Grundtvigs Højskole, hugget af billedhuggeren Hans W. Larsen, rejst på initiativ af forhenværende cigarsorterer Th. Vognsen, indviet den 18. august 1956 af undervisningsminister Julius Bomholt.

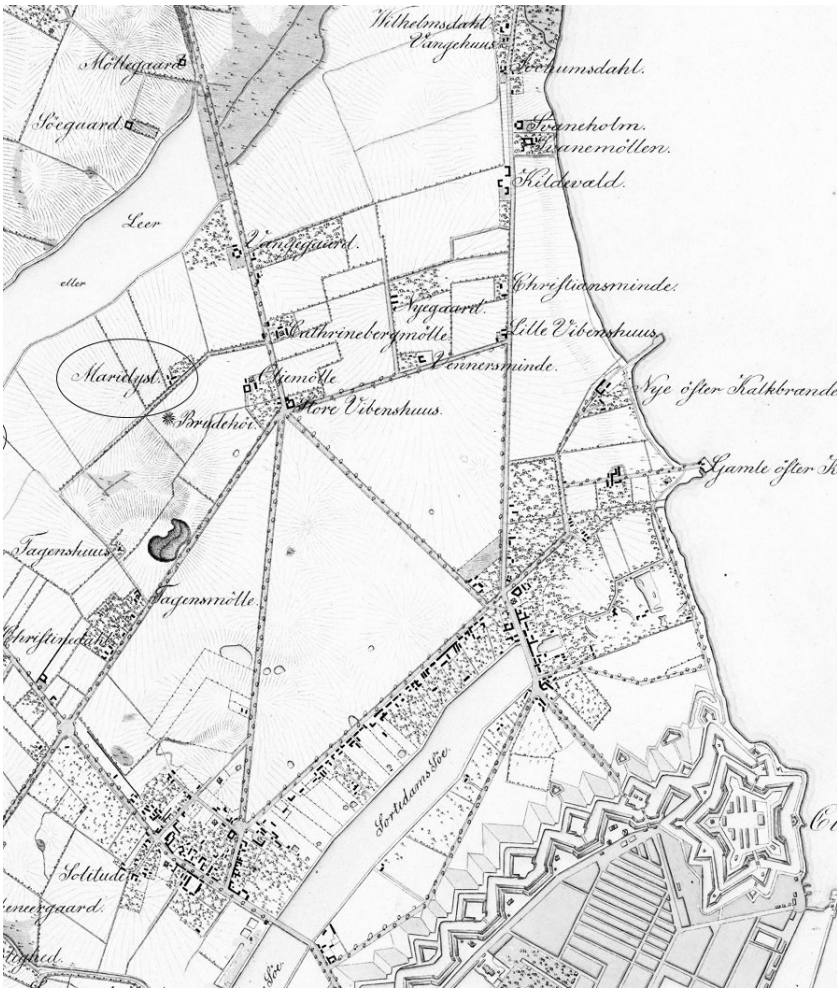

Ill.: Udsnit af generalkvartermesterstabens kort over København opmålt 1825. Kilde: historiskekort.dk